

NOTAT VEDRØRENDE DE SENESTE ÅRS TILTAG FOR VETERANER

I oktober 2010 fik Danmark sin første officielle veteranpolitik. Den byggede oven på et fundament af tiltag, som allerede fandtes i Forsvarets regi. I det følgende beskrives tiltag for veteraner før og efter veteranpolitikken.

INDSATSEN FØR VETERANPOLITIKKEN

Før udsendelsen – Den mentale forberedelse af soldaterne

- Udpegning af kontaktofficer ved soldatens tjenestested. Kontaktofficeren er bindeled mellem Forsvaret og de pårørende både før, under og efter udsendelse – også ved tilskadekomst og dødsfald.
- Orienteringer ved Forsvarets socialrådgivere om kriseforebyggende foranstaltninger, evt. reaktioner ved psykiske belastninger og mulige værktøjer herimod.
- Chefer og førere uddannes ved Forsvarets psykologer i forebyggelse og håndtering af belastende hændelser.
- Kontaktpsykologer fra Forsvaret tilknyttes den udsendte enhed, så de i løbet af udsendelsesperioden fysisk er til stede i missionsområdet ved planlagte kontaktbesøg (gælder for hårdt belastende missioner og typisk to til tre gange på seks måneder).

Under udsendelsen

- Kontaktpsykologerne arbejder tæt sammen med cheferne i missionsområdet, den udsendte feltprester og læge. Lægen og feltpresteren kan sammen med cheferne yde støtte i missionsområdet.
- Ved alvorlige hændelser sendes Forsvarets krisepsykologer til missionsområdet.
- Psykologerne foretager "battlemind debriefinger" for kampsoldater og andre soldater ved behov. Briefingerne skal bidrage til at lette overgangen fra udsendelse til civil hverdag.
- Før hjemtagningen og under afviklingen orienteres soldaterne generelt om mulige efterreaktioner og mulighederne for støtte.
- Hvis en soldat kommer hjem fra missionsområdet før tid, vil kontaktofficeren være til rådighed for soldaten og de pårørende med støtte og rådgivning samt etablere kontakt til Forsvarets øvrige tilbud om støtte.
- Alle soldater, der bliver hjemsendt før tid, bliver indkaldt til samtale af Forsvarets socialrådgivere. Ved denne samtale afdækkes soldatens psykosociale situation, og der henvises til Forsvarets psykologer eller andre hjælpeforanstaltninger, hvis der er behov herfor.

Efter udsendelsen

- *Akklimatiserings- /reintegrationsproces*
Enheder der har været indsat i hårdt belastende missioner gennemfører et akklimatiserings- og reintegrationsforløb af ca. seks ugers varighed, hvor veteranerne har mulighed for at bearbejde oplevelserne med ligestillede samt vænne sig til overgangen til en tilværelse i Danmark igen. Veteranerne har endvidere mulighed for at afdække egne kompetencer og på baggrund af disse søge et civilt job, en uddannelse eller en stilling i Forsvaret, før enheden bliver opløst. Personel, som forlader Forsvaret i forlængelse af udsendelsen, får tilbudt et supplerende forløb, der har fokus på kompetence-, uddannelses- og jobafklaring.

- *Opfølgning efter udsendelsen*

Udsendte fra hårdt belastende missioner er efter hjemkomsten til Danmark forpligtede til at mødes på tomandshånd med en psykolog for at afklare umiddelbart støttebehov. Tre måneder efter hjemkomst samles det personel, der har været indsat med enheder udenfor de hårdt belastende missioner, og som derfor ikke er omfattet af akklimatiserings- og reintegrationsforløbene. Syv måneder efter hjemkomst afholdes et tilsvarende arrangement for personel, der har gennemført akklimatiserings- og reintegrationsforløbet efter hårdt belastende missioner. Seks måneder efter hjemkomst udsendes spørgeskema til alle udsendte om oplevelser og reaktioner. Forsvarets psykologer retter henvendelse til veteraner, der viser tegn på støttebehov.

- *Stående tilbud om støtte*

Forsvaret tilbyder psykologbistand til alle tidligere udsendte, som under en international mission har været udsat for traumatiserende hændelser eller har problemer med at tilpasse sig igen efter en udsendelse. Tilbuddet gælder også deres pårørende. Der kan ligeledes ydes hjælp til evt. parforholdsproblemer, der er opstået som følge af udsendelse. Der er ingen "forældelsesfrist" for henvendelser på baggrund af oplevelser under en udsendelse. Der kan både før, under og efter udsendelsen søges støtte, rådgivning og vejledning hos Forsvarets socialrådgivere, der er placeret på lokale tjenestesteder. Både soldater og pårørende får udleveret en række forskellige pjecer, der har til hensigt at bidrage til at støtte bedst muligt før, under og efter udsendelse.

- *Forsvarets rehabiliteringstilbud*

Soldater, der under udsendelsen pådrager sig fysiske og/eller psykiske skader af en sådan karakter, at de ikke igen vil kunne udsendes i internationale operationer, tilbydes et rehabiliteringsforløb. Forløbet omfatter typisk behandling, genoptræning, afklaring af sociale forhold samt uddannelses- og omskolingsforløb med sigte på styrkelse af erhvervsevnen og dermed selvforsørgelse enten i eller uden for Forsvaret.

Pårørendearrangementer før, under og efter en udsendelse

- I forbindelse med udsendelse af enheder afholder tjenestestedet en række orienteringer om den forestående mission og de forhold, man som pårørende skal være opmærksom på. Disse orienteringer er forankret ved tjenestestedets kontaktofficer. Der gennemføres et arrangement før udsendelsen, et under udsendelsen og et i forbindelse med hjemkomsten.

Anerkendelse

- I 2009 blev 5. september indført som officiel flagdag for Danmarks udsendte. Flagdagen er en årligt tilbagevendende begivenhed. Siden 2011 har kranselægning ved monumentet over Danmarks internationale indsats efter 1948 tillige indgået i flagdagens officielle program.
- Der er etableret et monument over Danmarks internationale indsats efter 1948 i respekt for de mange, der har været udsendt til konflikt- og katastrofeområder, for dem der er udsendt nu og for dem, der er omkommet. Monumentet er placeret på Prinsessens Bastion i Kastellet og blev indviet den 5. september 2011 i forbindelse med flagdagen for Danmarks udsendte.

VETERANPOLITIKKEN

Med veteranpolitikken udgivet i oktober 2010 fulgte 19 konkrete initiativer, som er drevet af Undervisningsministeriet, Uddannelses- og Forskningsministeriet, Beskæftigelsesministeriet, Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse, Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale Forhold samt Forsvarsministeriet. Hovedparten af initiativerne ligger inden for Forsvarsministeriets område.

Veteranpolitikken initiativer blev evalueret i 2013. Overordnet konkluderer evalueringen, at anerkendelsen og støtten til de danske veteraner er blevet styrket markant med indførelsen af politikken. Politikken er blevet godt modtaget af veteraner, pårørende samt de faglige og frivillige organisationer, der oplever, at initiativerne er både vigtige og relevante. anbefalingerne fra evalueringen er i gang med at blive implementeret. Implementeringsarbejdet forventes endeligt afsluttet ved udgangen af 2014. Nedenstående beskrivelse af veteranpolitikken 19 initiativer bygger bl.a. på viden fra evalueringen.

Veteranpolitikken 19 initiativer

Initiativerne kan inddeles i fire temaer: (1) Nye enheder. (2) Forebyggelse og støtte. (3) Anerkendelse. (4) Kontakt og kommunikation. Initiativerne fremgår nedenfor under disse temaer:

Nye enheder

- Oprettelse af et Veterancenter med et Veteransekretariat og et Videntcenter (i alt tre initiativer) – Initiativet har bevirket, at Veterancentret med Videntcenter og Veteransekretariat i oktober 2011 er oprettet i Ringsted. Forsvarets ekspertise er dermed samlet ét sted med decentrale satellitter, og der er etableret én indgang til den støtte og anerkendelse, som Forsvaret yder på området. Centret har ansvaret for den forebyggende, behandlende, opfølgende og støttende indsats før, under og efter en udsendelse samt for at koordinere den samlede veteranindsats. Den allerede eksisterende indsats er videreført i rammen af Veterancentret. Videntcentret gennemfører forskning og sikrer, at veteranindsatsen baserer sig på en systematisk opfølgning på Forsvarets nationale og internationale erfaringer. Veteransekretariatet støtter koordineringen mellem veteraner, faglige og frivillige organisationer, private initiativer og fonde m.v. med henblik på at opnå, at den professionelle og den frivillige indsats på bedst mulig vis understøtter hinanden.

Forebyggelse og støtte

- Styrket indsats for de fysisk sårede – Initiativet har bevirket, at der er opnået yderligere kvalitet i behandlingen af fysisk sårede veteraner på Rigshospitalet. Der er ansat mere personale og specialiseret træningsudstyr¹ er blevet opdateret. Der er opnået større effektivitet og kontinuitet i veteranernes behandlingsforløb.
- Psykisk sårede veteraners behandling styrkes – Initiativet har bevirket, at det psykiatriske behandlingstilbud på Rigshospitalet er styrket, og at tilbuddet på nationalt niveau er styrket med yderligere to behandlingssteder på Odense Universitetshospital og Århus Universitetshospital.
- Udvælgelse af soldater til udsendelse styrkes – Initiativet består af to dele: En del målrettet værnepligtige, der ønsker at gennemgå Hærens Reaktionsstyrkeuddannelse, og en anden del målrettet fastansat personale. Soldaternes psykiske resurser til at modstå påvirkninger i en international operation vurderes.

---

¹ Finansieret af Soldaterlegatet

- Veteraner bliver del af målgruppen for Den Nationale Videns- og Specialrådgivningsfunktion (VISO) - VISO under Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale Forhold støtter med specialiseret rådgivning og udredning af komplekse problemstillinger gennem landsdækkende netværk af specialister. Initiativet har bevirket, at veteraner, pårørende, kommuner og specialinstitutioner kan henvende sig til VISO for rådgivning.
- Kommunale sagsbehandlere undervises om veteraners forhold – Initiativet har bevirket, at Veterancentret aktivt kontakter kommuner og distriktpsychiatrien med tilbud om undervisning, ligesom andre også får tilbuddet fx fagforeninger og professionshøjskoler. Der er etableret et særligt site på Veterancentrets hjemmeside henvendt til kommunerne, hvor det bl.a. er muligt at finde eksempler på god praksis for Forsvarets samarbejde med kommuner og regioner omkring fysisk og psykisk sårede veteraner.
Der er herudover i rammen af det satspuljeprosjekt, der gennemføres ved Veterancentret (se nedenfor) indgået 85 samarbejdsaftaler med kommunerne. Aftalerne indebærer, at kommunernes jobcentre ved behov kan inddrage Veterancentrets beskæftigelseskonsulenter i sagsbehandlingen vedrørende den enkelte veteran.
- Kammeratstøtte forbedres – Initiativet er delt i to i form af kammeratstøtte i internationale operationer og kollegastøtte på tjenestestederne i Danmark. Kammeratstøtte handler om at give de udsendte soldater værktøjer til at kunne yde støtte til hinanden i tilfælde af særligt belastende hændelser under en udsendelse. Initiativet har bevirket, at emnet er integreret i undervisningen i psykologi på officers- og sergentskolerne, ligesom eksisterende elementer i den missionsforberedende uddannelse, der omhandler kammeratstøtte er udvidet. For så vidt angår kollegastøtte, har initiativet bevirket, at der lokalt på tjenestestederne er udpeget og uddannet medarbejdere, der frivilligt påtager sig funktionen som kollegastøtte.
- Området vedrørende de vejledende mén-procenter efter psykiske skader for veteraner og andre undersøges – Initiativet har bevirket, at Arbejdsskadestyrelsen har undersøgt, om der er grundlag for at hæve mén-procenten for psykiske skader. Det har efterfølgende ført til, at mén-procenten er hævet fra 23 til 35 pct. for de sværeste psykiske skader.

Anerkendelse

- Grundlaget for realkompetencevurdering og vejledning styrkes – Initiativet har bevirket, at Undervisningsministeriet har sendt breve til voksenuddannelsesinstitutioner samt Ungdommens Uddannelsesvejledning og Studievalgscentre, hvori der opfordres til at have særlig opmærksomhed på veteranernes realkompetencer og til aktivt at tilbyde veteranerne en realkompetencevurdering. Realkompetencevurderingen skal styrke veteranernes muligheder for at deltage i de etablerede uddannelser inden for Undervisningsministeriets område og forbedre deres muligheder på arbejdsmarkedet. Veteraner, der har forladt Forsvaret, gøres endvidere opmærksomme på deres mulighed for en realkompetencevurdering i de breve, de modtager to, fem og otte år efter hjemkomst fra international mission (se initiativet "Opsøgende indsats over for tidligere ansatte veteraner styrkes" nedenfor).
- Der udstedes kompetencekort – Kortet har bevirket, at soldater med korttidskontrakt efter hjemkomst fra international mission modtager et kompetencekort, der beskriver og 'oversætter' de kompetencer, der er erhvervet i Forsvaret, til begreber, der bliver anvendt i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet i øvrigt. Kortet skal lette vilkårene for meritring, når veteraner søger optagelse på uddannelser og øge deres muligheder for ansættelse på arbejdsmarkedet.
- Anerkendelse af fysisk og psykisk sårede ligestilles – Initiativet har bevirket, at veteraner, der har fået deres psykiske skade anerkendt af Arbejdsskadestyrelsen som en arbejdsskade, får tildelt Forsvarets Medalje for Sårede i Tjeneste.

- Veterankort som legitimationsbevis udstedes – Initiativet har bevirket, at der udstedes veteran-kort til nuværende og tidligere medarbejdere, der har været udsendt i Forsvarets internationale operationer. Veteraner udsendt fra 1992 og frem får automatisk deres veteran-kort pr. brev. Veteraner udsendt i perioden 1948–1992 kan få et kort tilsendt ved henvendelse til Forsvarets Personeltjeneste. Hensigten med kortet er også, at virksomheder, organisationer, offentlige myndigheder med flere kan vise veteraner anerkendelse, fx i form af rabat eller gratis adgang til kulturelle tilbud ved fremvisning af kortet. Denne mulighed er kun anvendt i begrænset omfang. Forsvaret undersøger, hvordan veteranerne kan modtage kortet, så dets symbolske betydning bliver fremhævet.

Kontakt og kommunikation

- Styrket adgang til psykologer og socialrådgivere – Initiativet har bevirket, at muligheden for en indledende og visiterende samtale med Forsvarets psykologer på et tjenestested nær veteranens bopæl er forbedret, ligesom Forsvarets psykologer og socialrådgivere har faste aftaler med de frivilligt drevne veteranhjem.
- Opsøgende indsats over for tidligere ansatte – Initiativet har bevirket, at tidligere ansatte veteraner bliver kontaktet pr. brev ca. to, fem og otte år efter hjemkomst fra udsendelse. Brevet oplyser bl.a. om muligheder for støtte. Der følges op på veteraner, der ikke reagerer på brevet – først ved en påmindelse, siden via telefon og dernæst ved besøg på bopæl. Der samarbejdes desuden med frivillige og faglige organisationer for at opnå kontakt.
- En indgang til web-baseret information – Initiativet har bevirket, at der er samlet en internetportal ved Veteracentret, der samler tidligere portaler på området.
- Døgnåben adgang til telefonisk støtte og rådgivning – Initiativet har bevirket, at der er etableret en døgnåben telefonlinje ved Veteracentret. Uden for almindelig åbningstid er den bemannet af socialrådgivere. Telefonen er suppleret af tilbud fra de faglige og frivillige organisationer, der også driver døgnåbne telefonlinjer.

Andet

- Udsendelsens påvirkning af partner og børn undersøges – Initiativet har bevirket, at der er gennemført en undersøgelse, der konkluderer, at de pårørendes behov er meget forskellige. Generelt er der et ønske om mere anerkendelse fra Forsvaret og fra deres ægtefælle/kæreste. Rapporten har ikke givet anledning til nye tiltag for partnere og børn.

ØVRIGE TILTAG

Satspuljeprojekt

- Fra 2012 er Forsvaret bevilget midler fra satspuljen for beskæftigelses-, undervisnings-, og kulturområdet til at gennemføre et treårigt projekt, hvor der ansættes et antal beskæftigelseskonsulenter i tilknytning til Veteracentret. Formålet med projektet er at sikre sammenhæng mellem veteraners behov og ønsker i forhold til arbejdsmarkedssystemets tilbud og krav samt at minimere de vanskeligheder, som mange veteraner har med jobcentrene. Udover den konkrete støtte til veteranerne har projektet resulteret i en undersøgelse af veteranernes behov på jobcentrene samt udvikling af metode til forbedring af dialogen med vanskeligt kontaktbare veteraner.

Erstatning

- Med ”Udredning om forsinket PTSD og depression efter exceptionelle belastninger” og Folketingets vedtagelse (V57) vedrørende danske hjemvendte soldater og PTSD ændres og styrkes praksis i arbejdsskadesystemet. Det bevirker, at flere veteraner med PTSD og depression vil kunne få erstatning.

Oprettelse af Veterancentrets pulje

- Forsvaret har i 2013 organisatorisk samlet veteraner, der med en varig funktionsnedsættelse som følge af udsendelse i international operation er tilbudt rehabiliteringsforløb, i Veterancentrets pulje. Pr. juli 2014 er der 155 medarbejdere i Veterancentrets pulje.

Neurofeedback

- Veterancentret indleder i eftersommeren 2014 et projekt, der skal undersøge hjerneaktiviteten hos veteraner med psykiske efterreaktioner for at understøtte en behandling, der i højere grad er målrettet den enkelte veterans specifikke problemstillinger. Målet er på sigt at vurdere effektiviteten af en ny behandlingsform – neurofeedback, der har til formål at lære veteraner at kende og regulere svingende hjerneaktivitet. Behandlingen vil være et pilotprojekt med planlagt opstart af forløb i maj 2015.

Tillægsaftalen af 10. april 2014

- Med tillægsaftalen af 10. april 2014 til aftale på forsvarsområdet 2013-2017 afsættes der årligt 25 mio. kr. med henblik på at styrke indsatsen på veteranområdet. Det er for nuværende ikke endelig fastlagt, hvordan indsatsen styrkes.

DEN FRIVILLIGE INDSATS

Forsvarets og den øvrige offentlige sektors indsats er suppleret af en lang række initiativer, som drives af faglige og frivillige organisationer. Eksempler på initiativer og aktører på området er Kammeratstøtteordningen (De Blå Baretter), veteranhjemmene (Fonden Danske Veteranhjem), soldaterhjemmene (KFUM Soldatermission), Livlinen (Hærens Konstabel- og Korporalforening), Familienetværket, Soldaterlegatet og Støt Soldater & Pårørende.

Støtte til den frivillige indsats

- Ved forsvarsforliget 2013–2017 blev det besluttet at afsætte en pulje på i alt 10 mio. kr. i forligsperioden til at understøtte initiativer på veteranområdet. Puljen administreres af Veterancentret, der årligt annoncerer og gennemfører to ansøgningsrunder om midler fra puljen. Ansøgningsrunderne benævnes ’forårsrunden’ og ’efterårsrunden’.